

PODSJEĆANJE NA DVIJE MUSLIMANSKE REZOLUCIJE IZ 1941. GODINE— BIJELJINSKU I TUZLANSKU

Dr. sc. Omer Hamzić

PROPAŠĆU PRVE JUGOSLAVIJE I USPOSTAVOM Nezavisne države Hrvatske (NDH), u njen državnopravni okvir je uključen i cjelokupan teritorij Bosne i Hercegovine, što su okupatori priznali i podržali. Bošnjaci su se tako 1941. našli između dvije vatre, s jedne strane pritisnuti hrvatskom asimilacijom, a sa druge nasiljima ustašnika i genocidnom politikom četnika. Na ustaška nasilja nad Srbima i Židovima, muslimani su reagirali nizom javnih protesta u vidu rezolucija koje su objavljene u gotovo svim značajnijim bosanskohercegovačkim gradovima. U svim tim rezolucijama se osuđuje nasilje i diskriminacija građana druge vjere i nacije, Srba i Židova, dok neke od njih traže i autonoman položaj za Bosnu i Hercegovinu.¹ Objavljivanje ovih rezolucija povezano je s djelatnošću bošnjačkih autonomista, ali i sa činjenicom da u to vrijeme, vojne snage Nezavisne Države Hrvatske (regularno Domobranstvo, te Ustaška vojnica) nisu bile u stanju pružiti zaštitu ugroženim bošnjačkim naseljima. Stoga je na više strana u Bosni i Hercegovini dolazilo do formiranja lokalnih samozaštitnih milicijskih

¹ Opširnije: **Muhamed Hadžijahić**, *Muslimanske rezolucije iz 1941.*—u zborniku: *1941. u istoriji naroda Bosne i Hercegovine*, Sarajevo: Institut za istoriju radničkog pokreta, 1973.

snaga sastavljenih od muslimana. Najreprezentativnija od njih je bila *Domobranska dobrovoljačka (DOMDO) pukovnija* bojnika Muhameda Hadžiefendića, ustrojena u decembru 1941. u Tuzli.² Formalno u sastavu Domobranstva, ova je jedinica (u narodu nazvana legijom) objedinjavala šest područnih bojni na širem prostoru sjeveroistočne Bosne, koje su se uspješno odupirale ustanicima.³

U ovom prilogu ukazujemo na historijski značaj tih rezolucija, posebno Bijeljinske i Tuzlanske.

I

Aprilski rat 1941. godine, kapitulacija Kraljevine Jugoslavije, proglašenje NDH i promjena opštih političkih prilika u Bosni

2 Jedinica je najprije formirana kao *Odjel narodnog ustanka*, koji potom prerasta u zdrug (brigadu), pa konačno u pukovniju. Inače, prilikom napada ozrenskih ustanika na Puračić, domobransku posadu je zahvatila totalna panika i dali su se u bjegstvo, te ih je njihov zapovjednik, budući osnivač DOMDO pukovnije bojnik Hadžiefendić, bio prisiljen pištoljem tjerati na odbrambene položaje. Tada je Puračić odbranjen, ali je ta činjenica pokazala Hadžiefendiću, kao i širim bošnjačkim masama, da su jedinice hrvatskog domobranstva potpuno nesposobne i nepouz dane. Bilo je to uvjetovano politikom vojnih vlasti NDH o eksteritorijalnosti domobranstva: jedinice sastavljene od domobrana s područja Bosne i Hercegovine (Sarajevskog, Banjalučkog, Tuzlanskog, Travničkog i Mostarskog popunidbenog zapovjedništva, koji su inače nosili fesove kao službeno pokrivalo glave) razmještene su u Slavoniji i Hrvatskoj, dok su u Bosni bili domobrani iz Hrvatske i Slavonije, odnosno Savskog i Osiječkog divizijskog područja (**Damir Jug**, *Oružane snage NDH. Sveukupni postroj*, Zagreb: Nova stvarnost–Finus, 2004, str. 71).

3 Od svih muslimanskih milicija u Bosni i Hercegovini, Hadžiefendićeva legija je i u historiografiji ponajbolje obrađena. Detaljnije o ovoj vojnoj formaciji: **Adnan Jahić**, *Muslimanske formacije tuzlanskog kraja u Drugom svjetskom ratu*, Tuzla: Zmaj od Bosne – Preporod, 1995.; **Esad Tihić**, *Jedinice Domobranske dobrovoljačke pukovnije (DOMDO) na teritoriji Trebave, Ratiša i Posavine (1941.-1943.)*, Gračanički glasnik, 2, novembar 1996, 32-58; **Omer Hamzić**, *Formiranje i raspored jedinica Hadžiefendićeve legije na području tuzlanske oblasti*, Stav, 6/7, mart 2004., str. 63-77.

i Hercegovini, te događaji koji će potom uslijediti zatekli su muslimansko bošnjačko stanovništvo kako politički, tako i nacionalno potpuno obezglavljenim i dezorjentisanim. S druge strane, ustanički val u srpskim područjima, kao odgovor na represivne mjere ustaškog režima, nagovještavao je ponavljanje bošnjačke tragedije iz prošlosti. Neorganizovani za odbranu, muslimani su postali objekat odmazde pripadnika ustaničkih grupa, koji su ih okrivljivali kao suizvršioce ustaških zločina nad srpskim stanovništvom.⁴ Gubeći sve više povjerenje u vlast NDH, u skoro svim većim gradovima Bošnjaci su tražili načina da se tome zlu javno suprotstave.

Podaci o krajnje nedostatnim snagama Pavelićeve države, naspram rastuće opasnosti od četnika, najbolje ilustruju teško stanje u kojem se našlo bošnjačko-muslimansko stanovništvo na ovom osjetljivom prostoru. Nakon povlačenja iz istočne Bosne, ostavljajući na milost i nemilost gradove Vlasenicu, Srebrenicu, Rogaticu, Knežinu, Goražde, Višegrad, Foču, Čajniče i druga mjesta u istočnoj Bosni, ustaško-domobranske snage su se reorganizovale i skoncentrisale u rejonima Sarajeva, Vareša, Zenice i Doboja. Sjedište 8. pješačke pukovnije bilo je u Tuzli, u Brčkom je bila stacionirana jedna bojna 8. domobranske pukovnije i jedna opkoparska bojna (pontoniri).

4 Radi ilustracije navodimo samo dio prijetećeg pisma-poruke koju je 23. septembra, 1941. godine Štab 2. bataljona četničkih odreda u Ozrenu uputio bošnjačkim selima Orahovici i Lohinji (kotar Gračanica), koja se neposredno naslanjaju na rijeku Spreču: "Dobro pazite, da četnička noga ne prijeđe preko Spreče da se obračuna za zlodjela koja vrše neki ljudi nad Srbima. Mi nećemo birati, niti ćemo pitati tko je kriv, nego ćemo staviti pod nož sve od reda" (Arhiv Vojnoistorijskog instituta, Beograd, Fond NDH, kutija 152, reg.br. 36/7-2-u daljem tekstu AVII)

U Modriči se nalazila svega jedna satnija, a kasnije nepuna bojna, u Gradačcu jedna ili dvije satnije. U Gračanicu, poslije odlaska 13. ustaške bojne (Štirove), u jesen 1941. godine, povremeno su dolazile samo manje domobranske jedinice. U Bosanskom Šamcu i Odžaku nije bilo domobranskih jedinica. Oružničke postaje malog brojnog sastava (15-20 ljudi) u Gračanici, Srnicama, Gradačcu, Modriči, Odžaku, Bosanskom Šamcu, Orašju, Dubravama, Čeliću, Podorašju i Lukavcu (oružničke postaje iz srpskih sela su ranije povučene), nisu bile u stanju da kontrolišu toliku teritoriju u ratnim uslovima jer su bile ustrojene za mirnodopske zadatke.

Razvojem događaja na stranim ratištima, te rasplamsavanjem ustanka na prostoru Bosne i Hercegovine, Bošnjaci su u drugoj polovini 1941. godine, izloženi osvetničkim akcijama ustaničkih snaga, sve više uviđali da im režim NDH nije u stanju osigurati miran život i sigurnost. To su uviđali i mnogi ugledniji pojedinci u okolini Tuzle, pa su počeli sve otvorenije zagovarati formiranje posebnih jedinica i organizaciju vlastite odbrane tuzlanskog kraja. Polovinom septembra 1941. tadašnji veliki župan u Tuzli Ragib Čapljić, na narodnom zboru u Puračiću, pozvao je Muslimane u "sveti rat" protiv ustanika i najavio formiranje jedinica koje će biti u stanju da odbrane muslimanska naselja. Takvo uvjerenje sve se više širilo u intelektualnom krugovima i među uglednim ljudima unutar bošnjačkog naroda. Već se u to vrijeme, naprimjer, i Uzejr-aga Hadžihasanović, počeo polahko distancirati od Džafer-bega Kulenovića, koji je kao pohrvaćeni musliman i potpredsjednik Pavelićeve Vlade „pustio da mu potpuno vežu

ruke“. Iako je svojevremeno podržao Kulenovića kao nasljednika Mehmeda Spahe, Hadžihasanović je brzo shvatio da od njega neće biti nikakve praktične koristi za bosanske muslimane. Svoj kritički stav prema NDH fokusirao je na ustaše i njihovom samovolju, intervenišući kod Andrije Artukovića za mnoge uhapšene Srbe. Bio je uvjeren da ustaška vrhuška ne može stabilizirati stanje u državi.

Krajem ljeta i tokom jeseni 1941. godine vodeći predstavnici bošnjačkog građanstva, putem niza rezolucija, koje su uputili najvišim predstavnicima organa vlasti NDH, ogradili su se od ustaške politike i osudili progone i istrebljenja srpskog naroda. Tako je prema nekim, autorima otvorena kriza legitimiteta NDH.⁵

Poznato je da je sve počelo skupštinskim zaključkom Udruženja ilmije „El Hidaje“ od 14. 08. 1941. godine, kojim je izražen otvoren protest protiv ustaških zločina. Inicijator za javno oglašavanje i autor teksta tog zaključka bio je Mehmed ef. Handžić, čelnik „El Hidaje“, koji je smatrao da niko nema pravo da uništava muslimane „da nas gura političkim pravcem koji će imati posljedicu naše stradanje. Muslimani imaju pravo da to javno i otvoreno reknu.“ Pored Handžića, jedan od inicijatora pisanja Sarajevske rezolucije bio je i Kasim ef. Dobrača. Oni su javno pozvali muslimane „da se, u duhu islama klone svakog zlodjela, a državne vlasti da što prije zavedu red i sigurnost.“ Dr. Muhamed Hadžija-hić smatra da se upravo zaključak donesen na Skupštini organizacije ilmije „El Hidaje“ od 14. 8. 1941. godine može sma-

⁵ Safet Bandžović, Bošnjaci i antifašizam, ratni realizam i odjek rezolucija građanske hrabrosti (1941.), Sarajevo, 2010., 257–260.

trati začetkom „svim rezolucijama, a prije svega Sarajevskoj.“⁶

Pojavljivale su se, dakle, od rane jeseni do kraja 1941. godine. Prema dosadašnjim saznanjima, objavljene su u Prijedoru, Sarajevu, Mostaru, Banja Luci, Bijeljini i Tuzli. Kako navodi Hadžijahić, ima indicija da su potpisivane i u Bosanskoj Dubici i Visokom, a možda i u još nekim mjestima, ali to do danas nije potvrđeno.

Reagovanje uglednih muslimana putem tih rezolucija izazvala je ustaška politika zločina i progona srpskog stanovništva. Ustanički zločini nad muslimanima bili su jednim dijelom odgovor na ustaške zločine nad Srbima. Muslimanske rezolucije su bile direktna reakcija na progone srpskog i jevrejskog stanovništva od strane ustaša koji su se nerijetko pripisivali Muslimanima. U tako složenim okolnostima, bio je to izraz ne samo velike zabrinutosti za sudbinu muslimanskog naroda, već i manifestacija izuzetne građanske hrabrosti i poštenja.

Nakon zaključaka „El Hidaje“, hronološki, prva se pojavila **Prijedorska rezolucija**. Potpise ne tu rezoluciju stavilo je stotinjak uglednih građana, nakon konferencije iza teravih-namaza, 23. 9. 1941. godine, koja je kod vlasti bila prijavljena kao konferencija Vakufskog povjerenstva o nekim vjerskim pitanjima.

Sarajevska rezolucija predložena je javnosti 12. 10. 1941. godine, poslije više održanih sjednica Glavnog odbora „EL Hidaje“ i dvije konferencije muslimanskih društava i javnih radnika. Sa 97 potpisa

najuglednijih građana Sarajeva Rezolucija je uručena i dr. Jozi Dumandžiću, koji je boravio u Sarajevu kao specijalni Pavelićev izaslanik pri njemačkoj komadi, nakon čega je Rezolucija umnožavana i dalje distribuirana. Upućena je najvišim organima vlasti NDH kao i bošnjačkim predstavnicima u tim organima–Osmanu i Džaferbegu Kulenoviću, Adem-agi Mešiću, Hilmi-ji Bešli-ću i Hakiji Hadžiću.

O značaju ove rezolucije do sada je mnogo pisano. Objavljena je upravo u vrijeme kada se Džafer Kulenović, sa još nekim čelnicima režima, javno hvalio da se „svi muslimani nalaze u ustaškom pokretu“, dok je ustaška vlast činila napore da osigura podršku svom režimu.

U jednom izvještaju Glavnog stožera Ministarstva hrvatskog domobranstva o opštoj unutrašnjoj situaciji iz druge polovine septembra 1941. godine govori se kako „muslimani imaju razvijen osjećaj sažaljenja“ čak i prema svojim vjerskim i političkim protivnicima. „Smatraju da se želi zavaditi muslimane i Srbe, te da će pobuna Srba dovesti u opasnost živote i imovinu muslimana.“⁷ U izvještaju se, dalje navodi kako muslimani traže da se odmah uspostavi redovna upravna i vojnička vlast i da se „sadašnje ustaške organizacije odmah raspuste.“⁸

Potpisnici **Banjalučke rezolucije** koja je donesena 12. 11. 1941. godine imali su snage da „javno ukažu na ustaška zlodjela prema srpskom narodu za što su mnogi kasnije i glavom platili.“⁹

6 Muhamed Hadžijahić, Muslimanske rezolucije iz 1941. godine, *Zbornik radova „1941. u istoriji naroda BiH“*, Naučni skup, održan u Drvaru od 7. do 9. 10. 1971. godine, Sarajevo 1973. 275.

7 Safet Bandžović, *nav. djelo*, 260

8 Safet Bandžović, *nav. djelo*, 261. u: F. Fridman, *Islam kako nacionalni identitet*, 97).

9 Safet Bandžović, *nav. djelo*, 263

II

Kako piše Muhamed Hadžijahić, „posljednje dvije od nama pristupačnih rezolucija, **Bijeljinska**, 2. 12. 1941., i **Tuzlanska**, 11. 12. 1941., donesene su nakon četničkog pokolja oko 300 Bošnjaka u selu Koraj, 28. 11. 1941. godine. Taj masakr ustaše su nastojale iskoristiti za dalje produbljivanje mržnje i izazivanje osvete, kao što je bilo i povodom mobiliziranja ljudstva u Francetićevu legiju. To su spriječili ugledni i rodoljubivi građani Bijeljine i Tuzle, koji su posebnim rezolucijama osudili zločine.

Bijeljinska rezolucija objavljena je nakon obavljenih višednevnih savjetovanja uglednih ljudi i dva zajednička sastanka muslimanskih predstavnika iz grada Bijeljine i svih sela s područja bijeljinskog kotara koji su održani u muslimanskoj čitaonici (kiraethana). Bijeljinsku rezoluciju potpisala su 73 lica, među kojima su u većem broju bili seoski muhtari i općinski načelnici. Bijeljinska rezolucija koja je izašla pod naslovom „Riječ muslimana grada i kotara Bijeljine, kako piše Hadžijahić, „zadivljuje jako naglašenim duhom bratstva i sloge, tim više što joj je neposredni povod četnički pokolj u selu Koraju. U doba kada se nije dopuštalo spomenuti ne samo srpsko ime u Bosni nego ni naziv pravoslavac (mjesto čega se službeno upotrebljavao pogrdni naziv „grko-istočnik“), potpisnici rezolucije ističu da je *u ovim krajevima bilo isto toliko srpskog koliko i hrvatskog utjecaja; govori se isti jezik, isti su običaji i jednaka je ljubav prema rodnoj grudi*“. U Rezoluciji se dalje napominje kako su Bosanci vršili kroz stoljeća *časnu ulogu spona između braće raznih vjera*.

U Rezoluciji se ističe zahtjev da *svi budemo jednakopravni pred zakonom, da nam svima bude obezbijeđen i osiguran miran porodični i vjerski život i privatna imovina*“, te da se *pruži dovoljna zaštita života i imetka svim državljanima u ovim krajevima*.“

Potpisnici ove rezolucije istakli su da u našim krajevima *možemo i treba da živimo jedni pored drugih i jedni s drugim kao braća koju je zla sudbina i neprijateljska promičba krvno zavadila*.¹⁰

Tuzlanska rezolucija sa 22 ugledna potpisnika pojavila se 11. 12. 1941. godine, samo dan nakon što je Muhamedaga Hadžiefendić dobio pismeno odobrenje vojnog vrha NDH iz Zagreba da može pristupiti formiranju odbrambenih dobrovoljačkih jedinica na širem području Tuzle.¹¹ Radi se o pismu Džafer-begu Kulenoviću, tadašnjem ministru u Vladi NDH u kojem ga građani Tuzle kao „pravog predstavnika muslimana u Vladi NDH“ obavještavaju o „teškim prilikama i nemilim pojavama koje se neposredno oko nas odigravaju“.

To je, ustvari, protest protiv vlasti koja nije uspjela zaštititi Muslimane, kao najveće stradalnike mnogih nereda i četničkih odmazdi. U tim neredima, kako se naglašavalo u pismu, stradali su jedino Muslimani. Zato su tražili od ministra da se založi za pokretanje krivične odgovornosti protiv „neodgovornih elemenata“, koji su izazivali ispade protiv Srba. Potpisnici ovog pisma su izrazili uvjerenje da bi se na taj način utvrdilo da je za nastalo stanje i nereda „najmanje kriv naš svijet“, iako su

10 Muhamed Hadžijahić, *nav. rad*, 278

11 Rasim Hurem, Pokušaj nekih građanskih muslimanskih političara da Bosnu i Hercegovinu izdvoje iz okvira Nezavisne Države Hrvatske, Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine XVI/1965., str 199.

baš njega najteže pogodile posljedice nezakonitih postupaka protiv Srba.

I u ovom pismu koje se u literaturi često naziva Tuzlanska rezolucija ističe se značaj zakonitosti da bi se uspostavila odgovornost građana za postupke koji su ukidali svaki pravni poredak. „Činilo se to u trenutku kada su ratni frontovi diktirali „red“ koji je bio potčinjen njihovim ciljevima“.¹² Ima podataka da je tekst pisma prvobitno napisan u dosta oštrijem tonu, te da je kasnije došlo do njegovog revidiranja. Organizatori su zaključili da je manje opasno, umjesto tako napisanog teksta, uputiti jednu delegaciju od 11 Bošnjaka i 3 Hrvata u Zagreb da tamo protestuju protiv zločina. Pismo je, ipak, sastavljeno u nekoj blažoj formi, ali nije izostala osuda represije režima i ustaških zločina nad Srbima iako su, kako piše, u tim nemirima i neredima „stradali najviše i gotovo jedino muslimani“. Zanimljivo je da se vlasti pozivaju da poduzmu „i neke političke mjere za stišavanje nereda“, ako to nisu u stanju postići vojničkim putem, pri čemu se misli na pozivanje na odgovornost i kažnjavanje izazivača nemira. Pismo je sačuvano samo u kopiji, odnosno prijepisu koji se završava sa napomenom „dvadesetdva potpisa nečitljiva“, tako da pouzdano ne znamo ni

jednog potpisnika „tuzlanske rezolucije“.¹³ Sigurno je da su to bili ugledni ljudi iz tadašnje tuzlanske čaršije, intelektualci kako vjerske tako i svjetovne provenijencije, bliski muftiji Kurtu, koji se isticao u osudi i sprečavanju ustaškog terora i nasilja nad Srbima. Kao što je rečeno, tuzlanska je rezolucija u vidu pisma upućena na „visoku adresu u Zagrebu“, neposredno nakon što je s jedne druge „visoke adrese u Zagrebu“ stiglo odobrenje da se muslimani oko Tuzle mogu radi svoje odbrane i vojnički organizovati (iz čega će izrasti čuvena DOMDO pukovnija Muhamed-age Hadžiefendića). Nema dokaza da ta dva pisma imaju neke neposredne međusobne veze. O tome je teško govoriti ako znamo da se prije tuzlanske, pojavilo još nekoliko sličnih rezolucija po bosanskim gradovima. Tuzlanska rezolucija je (kao i druge) bila humani i civilizacijski, a odobrenje za odbranu vojnički odgovor silama zla i uništenja. To je svojevrsno „dvojstvo“ dobar pokazatelj političkog stanja muslimanskog naroda, njegove zatečenosti novim događajima, ugroženosti, nesigurnosti, dezorijentacije i nesnalažljivosti u tom burnom vremenu—što se kasnije manifestiralo njegovim idejnim i praktičnim lutanjima, padovima i usponima.¹⁴

12 Enver Redžić, *Bosna i Hercegovina u Drugom svjetskom ratu*, Sarajevo 1998., 137

13 Prijepis pisma (čiji faksimil donosimo) nalazi se u: Arhiv muzeja revolucije – istorijskog muzeja Sarajevo, Fond UNS – nesređena građa – 1941 – „Gospodine predsjedniče...“ – Tuzla -11. prosinca 1941. i Arhivu TK, sign. br. 5671/1-64

14 Šaćir Filandra, *Prilog rastakanju ontologije zla, Književna revija*, br. 31, Sarajevo 1990. u: Safet Bandžović, *nav. djelo*, str. 265.

PROGLAS MUSLIMANA GRADA I KOTARA BIJELEJNE,
2. decembra 1941.

RIJEČ

Muslimana grada i kotara Bijeljine na dan 2. prosinca 1941. godine izrečena povodom pokolja izvršenog nad neudžnim stanovnicima Koraja.

1. – Zemlja u kojoj živimo je Bosna u njoj su živjeli i žive bosanci bez razlike na vjeru i pleme. U ovim krajevima je bilo isto toliko srpskog koliko u Hrvatskog uticaja. Govori se isti jezik, isti su običaji i jednaka je ljubav prema rodnoj grudi. Govorimo na prvom mjestu kao bosanci, jer se je velik dio nesreće sadašnjice sručio baš na našu Bosnu i bosance.

2. – na osmanlijskom dvoru sinovi naših krajeva su zaveli naš materinji jezik kao drugi službeni i diplomatski jezik.

¹ Napad su, 26/27. novembra 1941. izvršili Majevički NOP odred i Majevički četnički odred (AVJL, a. NDH, br. reg. 27/29/1, k. 4, br. reg. 29/16-1, k. 61); »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj. I, str. 142–144.
² Vidi dokument br. 20 (AOS, Na, mikrofilm, NAV-T-312, r. 425, s. 8002948–9)

80

3. – Bosanci imaju svoju povijest i imali su svoju moćnu državu, kao što su je imali Hrvati i Srbi, vršili su kroz stoljeća častnu ulogu spojene između braće raznih vjera. –

4. – Stotinama godina bosanci muslimani su živjeli u slozi i brat-skoj ljubavi sa svima bosancima bez razlike na vjeru, kao što im to i uzvišeni Islam naređuje. Pa i kad su imali svoju vlast u svojim rukama ni tada prema sugrađanima drugih vjera nisu nikakva nedjela činili niti vjersku ni plemsku mržnju sijali. –

5. – Kao što su muslimani do sada u ovim krajevima uživali sva prava koja i Srbi i Hrvati, tako i sada traže da svi budemo jednopравни pred zakonom, da nam svima bude obezbeđen i osiguran porodični i vjerski život, kao i privatna imovina. –

6. – Muslimani kao cjelina osuđuju postupak i jednih i drugih neodgovornih lica i odlučno se ograđuju protiv svih nedjela koja im se zlonamjerno pripisuju da su ih počinili nad sugrađanima druge vjere u ovim teškim vremenima, pa traže da vojne i civilne vlasti jednako i najstrožije postupaju prema svima prekršiteljima zemaljskih i ljudskih zakona, ma koje vjere bili ti prekršitelji, s tim da nema po-vlaštenih i potlačenih, slobodnih i ugroženih. –

7. – Muslimani traže da se razoružaju sva civilna lica i da vojnu vlast vrši isključivo vojska, jer se je ustanovilo da pojedini građani zlo-upotrebljavaju vlast koja im ne pripada, već su je svojevrijedno prigrabi-li. –

8. – Muslimani traže da se u Nezavisnoj državi Hrvatskoj – naročito u njenom srecu u Bosni, pruži dovoljna zaštita života i imetka svim njenim državljanima u ovim krajevima, kao i da se postradalima pruži što žurnija i ozbiljna pomoć, jer se je pokazalo u sadanjim teškim do-gadajima da je nedovoljno zaštićen, nezbrinut i izložen životnoj opas-nosti i katolik i musliman, kao i izpravan grko-istočnjak, a naročito musliman Hrvat. –

9. – Muslimani traže da ovim krajevima umjesto posijane mržnje i krvne zavade i bezdušnog klanja zavlada ljubav, bratstvo i sloga i si-gurnost, kao što je bilo u prošlosti i da se svaki državljanin Nezavisne Države Hrvatske cijeni ne prema vjeri, već prema rađu, čestitosti i čovječnosti koje pokazuje u samom životu prema bližnjima. –

10. – Muslimani upozoravaju sve bosance razlike na vje-ru, a naročito ustaše (katolike i muslimane), kao i pobunjene grkoistočnjake da prestanu sa osvetama, odmazdama i krvproliči-ma koja vode samo našoj obćoj propasti i iztrebljenju, a vrše se redov-no samo nad našim neudžnim stanovništvom koji kad bi imali nekog grieha na svojoj duši nebi ostali da ginu na svom kućnom pragu, već i izbjegli opasnosti i oklonili se, kao što to čine redovno oni koji su uči-nili neko zlodjelo. –

6. – V. Dedijer – A. Miletić: Genocid nad Muslimanima 1941–1945

81

Posljednji je sat da se osvestimo i da se svi predamo životnom dje-lu smirivanja i sređivanja prilika u našim krajevima i kojima možemo i treba da živimo jedni pored drugih i jedni sa drugim kao braća koja je zla sudbina i neprijateljska promičba krvno zavadila. –

Spas Bosne leži u slozi i bratstvu Bosanaca, a ne u krvnoj mržnji i zavadi!!!

Vjera neka nas ne razdvaja već neka nas ujedinjuje blagotvorno djelujući na sve nas da budemo na prvom mjestu ljudji koji ne dozvo-ljavaju da njima vladaju pobunjeni životinjski nagoni ubijanja i pljač-kanja, koje kulturni čovjek treba da obuzda. –

Aliefendić Alija
Imam Matićar.
Tešnjaković Hajdo
Imam glavne džamije
Haf. Seuf Mujaković
Imam matić. Teočak
Imam Ridžić
Mustafa Atmacić
Alija Sadiković
Imam matićar
Rifetbeg Rifetbegović
Jusuf Ha. Polikuis trgovac
Enver Pozderović profesor
Alija Salilagić
Husejčić Pašić
Omer Šehić trg.
Sivan Halilović Teošak
Jusufbeg Pašić
Hasan Salihović
Uzejrović
Hf. Ibrahim Islamović
Muratbeg O. Pašić
Muratbeg Osmanbegović
Muharembeg Osmanbegović
Salih Joldić
Hifzibeg Zulfićkarpašić
Ibrahimbeg Muradbegović
Avdo Ljunović
Muharembeg Pašić
Hasanbeg Ljubović
Huseim Pozarac
Abazbeg Hodžić posljednik
Emin Hajdarbegović
Bajro Hefratović
Mustafa Zvezdić
Hasim Merić

Alija Berbatović
Ibro Buljubašić
Mehmedović Sulejman
Pošan Izic
Selimović Hasan
Huso Ismić
Ilerahim Mulalić
Hasan Sindrić
Emin Radević
Sejdić Muharem
Mustafa Hujdirović
Osman Salilović
Salih Hodžić Pozderović
Safetbeg Ljubović
Ašćerić Rašid
Adem Šeković
Rasid Pamrečić
Mehmed Efendija
Mustafa Hajrić
Idriz Hadžić
Budimlija Hfz. Abdulah
zamjenik matičara
Dedo Korajčić
Suljo Dizdarević
Mujagić Adem
Muhić H. Bajro
Šilić Sulejman
Jusuf Osmanbegović
Salih Salihbegović
Abdulah Pjanić
Šićić Rzman
Dindić Halija
Bjelencević Emin
Meho Vukić
Ahmed Dukić
Suljo Pašalić
Mulalić

82

Abdi Jakić
Mustafa Salilagić
Hilmo
Mustajbeg Ljubović

Alija Imanović
Hamsić
Hazurović Hfz. Ilijaš

(AOS, a. NDH, K. 310 a, reg. br. 35/1)

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Narodna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine Sarajevo
UDK 940.531.63.323.12(497.1):297=1941/1945=

DEDJER, Vladimir
Genocid nad Muslimanima, 1941–1945 : zbornik dokumenata i svjedočenja / Vladimir Dedijer, Antun Miletić. – Sarajevo : Svjetlost, 1990. – XXXI, 879 str. : ilustr. ; 24 cm. (Biblioteka Refleksa)
ISBN 86-01-01525-5
I. MILETIĆ, Antun

GOSPODINE MINISTRE PREDSTAVNIKE !

REGIONALNI
ISTORIJSKI ARHIV
5641/11

Ponukani teškim prilikama i nemilim pojavama kod nas, posebno oko nas odigravaju, našli smo za potrebno da se obratimo na Vas, koga smatramo kao pravnog pretstavnika muslimana u Vladi Nezavisne Države Hrvatske i da Vas upoznamo sa stanjem, u kom se nalazimo mi u Tuzli i u tuzlanskom kotaru.

Poznate četničko-komunističke akcije se sve više i više približuju i samoj Tuzli, a okolna naša muslimanska sela su mnoga već stradala kao: Deveta, Banovići, Cerik kod Puračića, selo Gračanica i još druga mjesta. Borbe se vode u blizini Tuzle na Ozranu, oko Karanovca, tako, da se i sama Tuzla u kojoj je ostalo vrlo malo vojske, nalazi u ozbiljnoj pogibelji. Znajući šta se je dogodilo u Koraju, mi strahujemo za naš svijet u ovom našem najjačem muslimanskom kotaru. Od svih nereda do sada su stradali najviše i gotovo jedino muslimani. A za sve to baš je taj naš svijet kao što i vi znate, najmanje kriv, jer svi oni naredi izgleda da su izazvani ispadima protiv Srba od strane neodgovornih elemenata, a nažalost se ti ispadi protiv njih dešavaju i u najnovije vrijeme, pa to onda izaziva na savjet. Naš muslimanski svijet inspirisan duhom islamske kulture i etike, osuđuje svaki nered. I ako se zna za ovu lijepu osobinu muslimana; slomajmo se svuda šire vijesti da su muslimani krivi za mjere protiv Srba, te se sav odijum svaljuje na muslimane i stvari se tako predstavljaju, kao da je sve ovo razračunavanje između Srba i muslimana.

Muslimani se stoga nalaze naročito u našim krajevima u teškom položaju, pripušteni ~~gaxix~~ gotovo sami sebi, jer izgleda da jax i dosadašnja obrana od četnika nije u punoj mjeri uspjeha. Prema tome, ako se ovi nemiri ne mogu ugušiti potpuno vojničkim putem, zašto se nebi peraleno sa vojničkim akcijama preuzele i neke političke mjere; za stišavanje nereda na taj način, što se svi krivci za nezakonite čine, koji su ovim nemirima predhodili pozvali na odgovornost i javno kaznili.

Stoga nam je čast zamoliti Vas, da svojim autoritetom učinite što je potrebno, za stišavanje ovih nereda i za našu zaštitu. Molimo Vas još dalje, a uputite koju riječ muslimanima, da im javno reknete sve što ih boli i muči da ih ohrabrite u ovim teškim vremenima, u kojima su njihovi pogledi u Vas uprti. Naročito bi korisno bilo, kada bi mogli malo među nas doći, da se o svemu informišemo i porazgovorimo. Nu ako Vam to nije moguće, molili bi Vas, da učinite jednu konferenciju u mjestu, gdje je Vam najzgodnije.

Ispunjeni nadama u Vašu pomoć, upućujemo Vam svoje mahsuz selame!

U Tuzli, dne 11. prosinca 1941. god,
Dvadesetdva potpisa nekih ljudi.